

JOEEP

Journal Homepage: <http://dergipark.org.tr/joeeep>

Araştırma Makalesi • Research Article

Süleyman Arif Emre'nin Türk Siyasi Hayatındaki Yeri ve Önemi (1955-2002)

The Role and Significance of Süleyman Arif Emre in Turkish Politics (1955-2002)

Abdullah Kutalmış Yalçın^{a, *}

^a Dr.Öğr.Üyesi, Düzce Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, 81620, Düzce/Türkiye
0000-0003-3176-6749

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 27 Kasım 2021

Düzeltilme tarihi: 7 Aralık 2021

Kabul tarihi: 18 Aralık 2021

Anahtar Kelimeler:

10 Ekim 1965 genel seçimleri

Necmettin Erbakan

Yeni Türkiye Partisi

Millî Selamet Partisi

Adıyaman

ARTICLE INFO

Article history:

Received: Nov 27, 2021

Received in revised form: Dec 7, 2021

Accepted: Dec 18, 2021

Keywords:

General elections dated 10 October 1965

Necmettin Erbakan

New Turkey Party

National Salvation Party

Adıyaman

ÖZ

Bu çalışmada, siyasete Hürriyet Partisi'nde başlayan tecrübeli devlet ve siyaset adamı Süleyman Arif Emre'nin Türk siyasi hayatındaki yeri incelendi. 1923 yılında Adıyaman'da doğan Emre, 1944 yılında hukuk eğitimini tamamladıktan sonra 1955 yılına kadar avukatlık yaptı. Siyasi kariyerinde beş dönem milletvekilliği, iki ayrı hükümette devlet bakanlığı ve Millî Selamet Partisi (MSP) genel başkanlığı görevleri yer aldı. Ayrıca kendisi en yaşlı milletvekili sıfatıyla 20. yasama döneminde meclis başkanlığı da yaptı. Bu çalışmada siyasetteki önemli tecrübelerinden dolayı Süleyman Arif Emre'nin faaliyetleri incelenmiştir. Süleyman Arif Emre'nin diğer önemli yönü ise uzun yıllar boyunca Türk Demokrasi Tarihi'nin önemli şahsiyetlerinden birisi olan Necmettin Erbakan'ın en yakın çalışma arkadaşlarından biri olmasıdır. Süleyman Arif Emre, yenilikçiler gelenekçiler mücadelesinde yenilikçilerin Fazilet Partisi'nden (FP) ayrılarak Adalet ve Kalkınma Partisininin (AKP) kurulduğu 2002 yılından sonra milletvekili adayı olmayarak aktif siyasetten uzaklaştı. Tecrübeli devlet adamı 2019 yılında vefat etti.

ABSTRACT

The role in Turkish politics of accomplished statesman and politician Süleyman Arif Emre, who began his political career with the Freedom Party, has been examined in this article. Emre who was born in 1923 in Adıyaman worked as a lawyer until 1955 after completing his legal degree in 1944. His political career spanned five terms in parliament, state ministry in two different governments, and chairmanship of the National Salvation Party (MSP). He additionally served as the parliament speaker in the twentieth legislative term as the oldest deputy. Süleyman Arif Emre's activities have been examined in this study because of his significant political expertise. Another significant aspect of Süleyman Arif Emre is being one of Necmettin Erbakan's closest colleagues for many years. Süleyman Arif Emre stepped back from politics by refusing to run for parliament as a member after the formation of the Justice and Development Party in 2002 by the innovators who broke away from Virtue Party after the competition between innovators and traditionalists. The accomplished statesman passed away in 2019.

1. Giriş

İnsanlar siyasi partilerin örgüt yapıları içinde değişik görevlerde ve konumlarda bulunurlar. Siyasi liderler, siyasi partilerin en tepe noktasındadırlar. Siyasi parti liderleri; parti genel başkanları ve yardımcıları, genel sekreter ve yardımcılığı, il, ilçe başkanları olarak kabul edilmektedir. Bazı siyasi partiler liderin kişiliği, karizması ve gücüyle varlığını devam ettirebilmiştir. Siyasi parti liderlerinin

askerî yönetim tarafından görevlerinden alınması ya da liderlerinin vefat etmesi sonucunda siyasi liderin kişiliği ile vücut bulan partilerin ömürleri de liderlerinin ömrü kadar olmuştur.

Türk siyasetinin önemli simalarından Süleyman Arif Emre, 1923'te Adıyaman'ın Besni ilçesinde doğdu. İlk ve ortaokul öğrenimini Malatya'nın Akçadağ ilçesinde, lise öğrenimini ise Ankara Gazi lisesinde tamamladı. Daha sonra Ankara

* Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: kutalmisyalcin@duzce.edu.tr

Üniversitesi Hukuk fakültesinden mezun oldu. Kendisi 1940'lı yıllarda Ankara Defterdarlığında, Diyanet İşleri Başkanlığında ve İçişleri Bakanlığında memur olarak çalıştı. 1950'den itibaren ise Ankara'da ve Adıyaman'da avukatlık mesleğini icra etti (Emre, 2002a: 4).

Süleyman Arif Emre, Yeni Türkiye Partisi il başkanlığı ve genel başkan vekilliği yaptı. Millî Nizam Partisi (MNP) kurucuları arasında yer aldı. Millî Selamet Partisi genel başkanlığı yaptı. 37. hükümette devlet bakanı olarak atandı. Bu hükümetteki görevi bitince MSP grup başkanvekili olarak çalışmalarına devam etti. Ayrıca çeşitli dönemlerde de milletvekilliği görevinde bulundu. Bir siyasi lider olarak Süleyman Arif Emre, Türk siyasetinde yürüttüğü başarılı faaliyetleriyle Türk siyasi hayatına ışık tutan liderlerden biri oldu. Siyasetçi kimliğinin yanı sıra şair yönünde olan Emre hece ve aruz vezni ile yazılmış, çeşitli dergilerde yer alan ve kitap hâline getirilmiş 200 civarında şiir yazmıştır. Onun kendi kitapları ise hatırat ağırlıklı eseri olan "Siyasette 35 Yıl" ve "Namazın Hayatı Özellikleri" isimli eserleridir (Köroğlu, 2021: 42).

Süleyman Arif Emre, aktif siyaset yaptığı dönemlerde Türk siyasi hayatında önemli birçok gelişmeye bizzat tanık olan bir siyasetçidir. Türk demokrasi geleneğinde Süleyman Arif Emre gibi liderler veya siyasi liderlerin yanında olan ya da siyasi liderlerin yetişmesine büyük katkı sağlayan isimler her zaman mevcut olmuştur. Onun gibi isimler ön plana çok çıkmaya da aktif siyasette hep önemli konumlarda bulunmuşlardır. Süleyman Arif Emre, 1970'li yıllarda arkadaşları Turan Güngen'in ofisinde Necmettin Erbakan ile tanışmış ve daha ilk görüşmede Erbakan'ın yeni bir siyasi oluşuma liderlik yapabilecek kapasitede olduğunu fark etmiştir. Bu düşüncesini dönemin milletvekilleri ile paylaşmış ve daha sonra Millî Nizam Partisi'ni (MNP) kurarak bu oluşuma liderlik etmesi hususunda Necmettin Erbakan'ı ikna etmeye çabalamıştır (Emre, 2002a: 160-162). Neticede Necmettin Erbakan, Süleyman Arif Emre'nin teklifini kabul ettiğini açıklayarak muhafazakâr kesimi bir araya toplayacak bir siyasi parti kuracağını ilan etmiştir. Bu bağlamda Necmettin Erbakan'ın Odalar Birliği Genel Sekreterliği görevinden istifa ederek Türk siyaseti içinde yer almasını sağlayan en önemli isim Süleyman Arif Emre olmuştur. Görüldüğü gibi siyasi partilerde önemli bir unsur olan insan faktörü bu tarihten itibaren tekrar göstermiştir.

2. Süleyman Arif Emre'nin 1960 Darbesi Öncesindeki Siyasi Faaliyetleri

Süleyman Arif Emre, 1923'te Adıyaman'ın Besni ilçesinde beş kız kardeşin tek erkek kardeşi olarak doğmuştur. Annesinin adı Fatma, babasının adı ise Ali'dir. Süleyman ismi ise onun ölen ağabeyinin ismidir (Köroğlu, 2021: 41). S.A.Emre ilk ve ortaokul öğrenimini Malatya'nın Akçadağ ilçesinde, lise öğrenimini ise Ankara Gazi lisesinde tamamlamıştır. Daha sonra Ankara Üniversitesi Hukuk fakültesinden mezun olmuştur. Kendisi 1940'lı yıllarda Ankara Defterdarlığında, Diyanet İşleri Başkanlığında ve

İçişleri Bakanlığında memur olarak çalıştı. 1950'den itibaren ise Ankara'da ve Adıyaman'da avukatlık mesleğini icra etti (Emre, 2002a: 4).

27 Mayıs 1960 askerî müdahalesinden önceki yıllarda avukat olarak çalışan S. A. Emre, 1955 yılında kurulan Hürriyet Partisine (HP) üye olana dek siyasette aktif olarak yer almadı. Ancak yakın arkadaşı Osman Yüksel Serdengeçti'nin devam eden davalarında, Milliyetçiler Derneği ile ilgili davalarda, Millet Partisinin (MP) kapatılması için açılan davalarda ve Hüseyin Üzmez aleyhine açılan davalarda avukatlık yapması milliyetçi ve muhafazakâr bir siyasi mücadelenin içinde yer almaya başladığını göstermektedir (Emre, 2002a: 14).

S. A. Emre'nin üyesi olduğu siyasi partilerdeki görevleri, doküman analizi yapılarak tablo hâlinde aşağıda özetlenmiştir:

Tablo 1. S. A. Emre'nin Üyesi Olduğu Siyasi Partiler ve Yaptığı Görevler

Üyesi Olunan Siyasi Partiler	Bulunduğu Siyasi Partideki Görevleri
1 HP	Adıyaman il başkanı, 11. dönem Adıyaman milletvekili adayı
2 YTP	Genel idare kurulu üyesi, genel başkan vekili, 13. dönem Adıyaman milletvekili
3 MNP	Kurucular kurulu üyesi, umumi katip, genel sekreter
4 MSP	Kurucu genel başkan, 15. ve 16. dönem İstanbul milletvekili, grup başkanvekili, 37. ve 41. hükümet devlet bakanı
5 RP	MKYK üyesi, grup sözcüsü, 20. dönem İstanbul milletvekili, en yaşlı üye sıfatıyla meclis başkanlığı
6 FP	21. dönem İstanbul milletvekili
7 SP	Kurucular kurulu üyesi, genel idare kurulu üyesi

3. S. A. Emre'nin Hürriyet Partisindeki Faaliyetleri (1955- 1958)

Türk siyasetinin ahlak ve fazilete dayalı bir yapıya kavuşabilmesini kendine amaç edinen S. A. Emre, hukuki alanda başladığı mücadelesine, HP'nin kurulmasıyla birlikte artık siyasette devam etmek istemiş ve siyasete ilk adımını HP'de atmıştır. Ardından S. A. Emre, sırasıyla Yeni Türkiye Partisi (YTP), Millî Nizam Partisi (MNP), Millî Selamet Partisi (MSP), Refah Partisi (RP), Fazilet Partisi (FP) ve Saadet Partisinde (SP) çok önemli siyasi faaliyetlerde bulunmuştur. S. A. Emre ismi geçen siyasi partilerde il başkanlığı, kurucular kurulu üyeliği, genel idare kurulu üyeliği, milletvekilliği, genel başkan yardımcılığı, genel başkanlık yapmış ve bunlara ilaveten meclis başkanlığı ve bakanlık görevinde de bulunmuştur (Emre, 2002a: 70).

S. A. Emre anılarında siyasete giriş nedeni olarak belirlediği ahlakın düzelmesi tezini hukuk fakültesindeki tahsil hayatı boyunca da devamlı savunmuş ve hatta bu durumun üniversite yıllarında sınıf arkadaşları tarafından bir alay konusu hâline getirildiğini belirtmiştir. Kendisi milletvekili olduğu dönemde de bu tezini savunmaya devam etmiştir

(Şama, 2015: 223). S. A. Emre'nin ilk siyasi deneyimi HP, basına ispat hakkı tanınmasını isteyen ve bu nedenle siyasi tarihimizde "İspatçılar" olarak bilinen bir grup eski Demokrat Partili (DP) milletvekili tarafından 1955 yılında kurulmuştur (Albayrak, 2008: 342). HP'nin kuruluşunun hemen ardından S. A. Emre yaklaşık 150 avukatla birlikte bir bildiri yayınlamaya yeni kurulan partiye katılmıştır. S. A. Emre ile HP'ye katılanlar arasında Emin Akyüz, Emin Paksüt, Osman Rasim Eyüboğlu, Hüsamettin Cindoruk, Talat Asal ve birçok tanınmış sima yer almaktadır.

S. A. Emre, HP'nin insan hakları, hakim teminatı, üniversite özerkliği, nisbî seçim sistemi ve ispat hakkı gibi konularda gerekli reformları yapacağını düşünerek HP'ye katılmıştır. HP'de kendisine verilen ilk görev ise Ankara merkez ilçe teşkilatlarını kurmak olmuştur. Daha sonra S. A. Emre'nin Adıyamanlı olması sebebiyle kendisine Genel Başkan Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu¹ tarafından Adıyaman il teşkilatını kurma görevi verilmiştir (Emre, 2002a: 75). Bu görevler vesilesiyle siyasette tecrübe kazanmaya başlayan S. A. Emre, 1957 genel seçimlerinde il teşkilatını kurduğu memleketi Adıyaman'dan Ali Fırat, Zeki Adıyaman, Fuat Bilgin ve Tahsin Sümer'le birlikte milletvekili adaylığı olmuş ancak seçilememiştir (Milliyet, 08.10.1957: 5). Seçim sonuçları neticesinde S. A. Emre'nin aday olduğu Adıyaman'da tüm milletvekilliklerini DP adaylarından Sırrı Turanlı, Sait Agar, Şefik San, Ali Yaşar ve Gani Gürsoy kazanmıştır (Milliyet, 29.10.1957: 5). Bu açıdan bakıldığında 1957 genel seçimleri S. A. Emre'nin ilk adaylık deneyimi olduğu için oldukça önemlidir. 1957 genel seçimleri HP'nin tam olarak teşkilatlanamaması ve teşkilatlandığı yerlerde de halk kitlelerine inilememesinden dolayı başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Emre, 2002a: 81). 27 Ekim 1957 genel seçim sonuçlarına tablo 2'de yer verilmiştir:

Tablo 2. 27 Ekim 1957 Genel Seçim Sonuçları

Partiler	Oy	%	Milletvekili sayısı
DP	4.497.811	48,6	424
CHP	3.825.267	41,4	178
HÜR P.	321.471	3,5	4
CMP	604.087	6,5	4
Toplam	9.322.672	100	450

Kaynak: Milliyet, 31.10.1957, s. 1. ve Özduygün (2021)

Seçim sonuçları, HP'nin kurucuları ve seçmenleri arasında büyük bir hayal kırıklığına neden olmuş, HP en yüksek oyu 22.453 oyla Balıkesir'den almasına rağmen çoğunluk sistemi nedeniyle bu ilden milletvekili çıkaramamıştır. HP, Burdur'da ise 22.440 oy alarak 4 milletvekili çıkarmıştır (Albayrak, 2008: 375). Burdur'dan milletvekili seçilen isimler Osman Eroğlu, Alim Sipahi, Behcet Kayaalp ve Fethi Çelikbaş'tır² (TBMM Albümü 2. Cilt 1950-1980, 2010: 702). 1957 genel seçimlerinde HP'nin Burdur'daki başarısı, Fethi Çelikbaş'ın ailesinin Burdur'un köklü ve tanınan bir ailesi olmasına bağlıdır. Neticede Burdur ilinden çok güzel sonuçlar alınmasına rağmen bu başarı, Türkiye geneline yayılamamıştır.

S. A. Emre seçimin ertesi günü parti genel merkezinde büyük bir moral bozukluğu olduğunu ve yaşanan hayal kırıklığının partinin dağılmasında büyük bir rolü olduğunu ileri sürmektedir (Emre, 2002a: 6). Seçimlerdeki başarısızlıktan bir yıl sonra, 1958'de, HP'nin CHP ile birleşeceği yolunda basında haberler çıkmış, bu konudaki görüşmelere CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün öncülüğünde başlanmıştır. Daha sonra HP yöneticileri konunun 1958 Kasım'ında yapılacak kongrede görüşüleceğini açıklamışlardır. 24 Kasım 1958 tarihinde toplanan HP Kongresi sonunda, HP'li delegeler, 5 muhalif oya karşın, 175 oy ile CHP'ye katılma kararı almışlardır. Bu karar sonrasında HP'lilerin büyük çoğunluğu CHP'ye katılırken, çok az bir bölümü de eski partileri olan DP'ye geri dönmüşlerdir (Albayrak, 2008: 378). S. A. Emre'nin HP'nin CHP'ye katılmasıyla sonuçlanan ilk siyasi deneyimi, yaklaşık olarak üç yıldan sonra bitmiştir.

4. Süleyman Arif Emre'nin 1960 Darbesi ve 1971 Muhtırası Arasındaki Siyasi Faaliyetleri

S. A. Emre, HP tecrübesinin ardından Ankara'da bulunan avukatlık yazıhanesini Adıyaman'a nakletmiştir. Kendisinin Adıyaman'da bulunduğu süre zarfında ise iktidar ve muhalefet partileri arasında artan gerginlik sebebiyle ülkemizde 27 Mayıs 1960 Askerî Müdahalesi yaşanmıştır (Emre, 2002a: 87). 27 Mayıs 1960'ta Millî Birlik Komitesi (MBK) iktidara el koymuş, ardından askerî vesayet yönetimi Meclis'in feshedildiğini duyurmak suretiyle siyasi partilerin faaliyetlerini durdurmuştur. 13 Ocak 1961 tarihinde ise siyasi partilere tekrar faaliyete geçme izni verilmiştir. S. A. Emre'nin ikinci deneyimi olarak kabul edebileceğimiz YTP ise ülkemizde çok partili siyasi hayatın kesintiye uğradığı bu sürecin hemen ardından 13 Şubat 1961 tarihinde, yaklaşık beş aylık bir hazırlık sürecinden sonra, MBK'nin geçiş dönemi hükümetindeki Maliye Bakanı Ekrem Alican³ tarafından kurulmuştur. Böylece 1958 yılında HP'nin CHP ile birleşmesi nedeniyle 1960'a kadar siyasetten ve devlet idaresinden uzak kalan genç ve deneyimli kadrolar YTP çatısı altında bir araya gelme imkânı bulmuştur (Yalçın, 2021: 2016).

4.1. Süleyman Arif Emre'nin Yeni Türkiye Partisindeki Faaliyetleri (1961-1969)

S. A. Emre, HP deneyiminin ardından siyasete dair hiçbir girişimde bulunmamasına rağmen YTP Adıyaman il başkanı olması için bizzat Genel Başkan Alican tarafından teklif götürülmüştür. S. A. Emre, siyasete yeniden giriş sürecine dair şunları nakleder: "*Yeni Türkiye Partisi, Adıyaman'da kurulmuştu. İl teşkilatı o zaman liseye yeni tayin edilen Lise Müdürü Veli Soysaldı'yla mücadeleye girişmiş, gençleri ayaklandırarak müdür aleyhinde yürüyüşler yaptırmıştı. Bu durum parti genel merkezince tasvip edilmediğinden, Adıyaman teşkilatının feshine gidilmiş, üç kişilik bir heyet gönderilmişti. Aralarında bilahare milletvekili olan Sayın Sadık Perinçek'in ve Maraşlı Zekeriya Kürşad'ın bulunduğu bu heyet, şehirde tahkikat yaptıktan sonra, yazıhaneme geldi. "Biz halkın nabzını yokladık. Ancak il teşkilatını sana kurdurmamız hâlinde güçlü olacağını*

tespit ettik, Ekrem Alican Bey'in selamı var, illa bu görevi kabul et." diye ısrara başladılar. Ellerinden kolay kolay kurtulamayacağımı anlayınca, mazeret olarak Demokrat Parti il ve ilçe başkanlarıyla, ilçelerine giderek ayrı ayrı görüşmem gerektiğini, bu görüşmeler yapılmadan, partiye girecekler kesinleşmeden, kurulacak bir teşkilatın ölü doğacağını ileri sürdüm ve bir ay mehil istedim." (Emre, 2002a: 93).

S. A. Emre, yeniden siyasete girmeyi düşünmediği hâlde Genel Başkan Alican'ın olumlu yaklaşımı onun bu konudaki fikrini değiştirmiş ve böylece kendisi YTP Adıyaman il başkanlığı görevini kabul etmiştir. S. A. Emre'nin il başkanı olarak atanmasının hemen ardından 1961 Genel Seçimleri için seçim takvimi işlemeye başlamıştır. Milletvekili adaylarının belirlenmesi aşamasında çıkan parti içi hizipler nedeniyle S. A. Emre, Genel Başkan Ekrem Alican'ın Adıyaman listesini belirleme yetkisini kendisine vermesine rağmen oyları bölmek için milletvekilliği adaylığından feragat etmiştir. Adaylıktan çekilen S. A. Emre, liste başı olarak Said Bilginer'i, ikinci sıra adayı olarak Ali Turanlı'yı, üçüncü sıra adayı olarak Arif Atalay'ı ve dördüncü sıra adayı olarak da Zeki Hoca'yı belirlemiştir. YTP, S. A. Emre'nin fedakarlığı neticesinde Adıyaman'da bir senatör iki milletvekili kazanmıştır (Emre, 2002a: 98-99). YTP Adıyaman milletvekili olarak Meclis'e Avni Atalay ve Ali Arif Turanlı girmiştir (TBMM Albümü 2. Cilt 1950-1980, 2010: 774).

S. A. Emre, YTP Adıyaman il başkanı olduğu dönemde, 1964 yılında, Adıyaman Belediye Başkanlığına YTP'nin kazanmasını sağlamıştır. Seçimlerde AP ve CHP aday tespiti yaparken Adıyaman halkının isteklerini hiçe sayınca, S. A. Emre tarafından belediye başkan adaylığı için Albay Mahmud Bilginer⁴ ikna edilmiş ve seçim çalışmalarına başlanmıştır. S. A. Emre, önce seçmen kütüklerini sandık müşahitlerine dağıtmak, ikna çalışmaları yapmak, miting düzenlemek, salon toplantıları yapmak ve seçim günü aktif çalışmak suretiyle seçimde başarılı sonuç alınmasına katkıda bulunmuştur. Mahalli seçimlerde alınan bu sonuç 1965 Genel Seçimlerinin bir provası olmuş ve alınan başarılı sonuçlar 1965 Genel Seçimlerinde, YTP Adıyaman milletvekili olarak S. A. Emre'nin Meclis'e girmesini sağlamıştır (Emre, 2002: 102-104). Adıyaman'ın Besni, Samsat ve Çelikkhan ilçelerinde ise yerel seçimleri CHP adayı, Kahta ilçesinde YTP adayı, Gölbaşı ve Gerger ilçelerinde ise AP adayı kazanmıştır (Milliyet, 19.11.1963: 7). 10 Ekim 1965 genel seçim sonuçları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Türkiye genelindeki YTP adayları arasında S. A. Emre'nin yanı sıra Emin Gündoğdu, Cengiz Ekinci, Muslihittin Görentaş, Seyfi Güneşan, Halil Balkız, Ekrem Alican, Recai İskenderoğlu, Misbih Ongan, Nihat Doğan, Nihat Diler millî bakiye oylarından yararlanarak; Ali İhsan Çelikkhan, İrfan Aksu, Nazif Giray, Sevinç Düşünsel ve Raif Aybar ise millî bakiye kontenjanından milletvekili seçilmişlerdir (Milliyet, 18.10.1965: 5). S. A. Emre'nin ilk önce seçimleri kazandığı daha sonra ise kaybettiği ilan edilmiş, bunun üzerine Genel Başkan Ekrem Alican, S. A. Emre'yi kontenjan adayı olarak göstermiştir. Alican bu

konuyla ilgili olarak "Biz 1961 seçimlerinde yaptığı adaylıktan feragat hareketinden dolayı Arif Bey'e parti olarak borçlu durumdayız. Bu minnet borcumuzu ödemek insanlık vazifemizdir. Söz istemeyin, önce seçilmiş sayıldı, sonra mazbatasını iptal edildi. Bu durum karşısında ben, Yüksek Seçim Kuruluna onun ismini bildireceğim" beyanında bulunmuştur (Emre, 2002a: 119).

Tablo 3. 10 Ekim 1965 Genel Seçim Sonuçları

Partiler	Oy	%	Milletvekili sayısı
AP	4.921.235	52,9	240
CHP	2.675.785	26,7	134
MP	597.818	6,3	31
YTP	346.514	3,7	19
TİP	276.101	3,0	14
CKMP	208.696	2,2	11
Bağımsızlar	296.523	3,2	1
Toplam	9.322.672	100	450

Kaynak: Yalçın (2021)

S. A. Emre Meclis çalışmalarında, aktif bir siyasi hüviyete bürünmüş ve birçok soru önergesi vermiştir. Onun verdiği önergelerden en önemlisi, Ayasofya'nın statüsü ile ilgili olan ve mevcut durumun ibadet hürriyetini kısıtladığını belirttiği, Ayasofya'nın cami olarak ibadete açılması için Devlet Bakanı Refet Sezgin'e 1966 yılında verdiği sözlü soru önergesidir (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 12.01.1966: 367-369). S. A. Emre'nin YTP Adıyaman milletvekili iken lise ve ortaokullardaki din dersinin yeniden düzenlenmesi amacıyla Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'e cevaplandırması için 1968 yılında verdiği yazılı soru önergesi de bunun bir diğer örneğidir (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 02.10.1968: 780). S.A.Emre sadece milletvekili olarak değil aynı zamanda YTP genel başkan vekili olarak da görev yapmıştır (Milliyet, 05.12.1966: 1). S. A. Emre'nin sürdürdüğü genel başkan yardımcılığı görevi, bazı partililerin AP ile birleşmesi için diğer partilerle temas etmeleri ve yetkili organlara bilgi verilmemesi nedeniyle sona ermiştir. Çünkü İrfan Aksu hariç Genel Sekreter Nihat Doğan, genel başkan yardımcısı S. A. Emre ve Recai İskenderoğlu, Genel Sekreter Yardımcısı Ali Karahan ve Muhasip Üye Emin Gündoğdu, bu durumu protesto etmek amacıyla istifa etmişlerdir (Milliyet, 15.07.1967: 1). S. A. Emre, Yusuf Azizoğlu'nun genel başkanlığında düzenlenen YTP Dördüncü Büyük Kongresinde ise genel idare kurulu üyesi olarak seçilmiştir. Bu da onun YTP'deki son görevi olmuştur (Milliyet, 26.05.1969: 11). S. A. Emre'nin milletvekilliğinin son günlerine kadar YTP'de siyaset yapmasında Alican'la kurduğu iyi iletişim ve YTP kurucularının daha önce yaşadıkları HP deneyimi etkili olmuştur (Yalçın, 2021: 2016). YTP, kongre kararıyla 19 Mart 1973 tarihinde kapatılmıştır (Yalçın, 2021: 2030).

4.2. Süleyman Arif Emre'nin Millî Nizam Partisindeki Faaliyetleri (1970-1971)

S. A. Emre'nin YTP'nin ardından siyasete devam etmeye karar verdiği üçüncü siyasi parti Millî Nizam Partisi (MNP) olmuştur. S. A. Emre, 1970 yılında MNP'ye üye olduktan sonra siyaseti bırakıncaya dek sürekli Necmettin Erbakan'la hareket etmiş ve hiç parti değiştirmemiştir. Millî görüş

gelenegi temelli partilerin kapatılması nedeniyle kendisi daha sonra MSP, ardından RP ve FP'de siyasete devam etmiş, son olarak Saadet Partisi (SP) üyesi olmuştur. Millî görüş geleneğini doğuran ilk kurumsal hamle, 26 Ocak 1970 tarihinde MNP'nin kurulması olmuştur. MNP genel başkanı seçilen Necmettin Erbakan⁵ ise 1960'ların sonu itibarıyla Odalar Birliğinde önce genel sekreter daha sonra odalar birliği başkanı olarak önemli bir siyasi mücadele başlatmıştır (Çaha ve Baykal, 2017: 791).

S. A. Emre'nin Necmettin Erbakan'la tanışması, siyasi hayatını O'nunla devam ettirme isteği ve millî görüş hareketine yönelişi ise 1969 genel seçimlerinden önce oluşan siyasi atmosfere dayanmaktadır. Bu dönemde ahlak ve maneviyat eksenli siyaset yapma düşüncesi olan politikacılar yeni arayışlar içine girmiştir. Çünkü AP, milliyetçi ve muhafazakar kadroların beklentilerini karşılayamamıştır. YTP, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP), Millet Partisi (MP) ve AP'den ayrılacakların yeni bir parti kurma çalışmaları da olmuştur. Yeni parti liderliği için ilk akla gelen isim Prof. Dr. Ali Fuat Başgil⁶ olmuştur. Kendisi ileri yaşı ve rahatsızlığı sebebiyle bu teklifi kabul etmemiştir. Daha sonra Prof. Dr. Osman Turan'ın⁷ teklif götürülmüş hatta bir parti programı bile hazırlanmıştır ancak bir türlü partinin kuruluşu gerçekleştirilememiştir. O sırada bu çalışmaların içinde bulunan S. A. Emre, Osman Turan'ın parti programının çok apolitik olduğu kanaatindeydi.

S. A. Emre, arkadaşı Turan Güngen'in ofisinde Erbakan ile tanışmış ve daha ilk görüşmede Erbakan'ın yeni bir siyasi oluşuma liderlik yapabilecek kapasitede olduğunu fark etmiştir. Bu düşüncesini mecliste AP Milletvekili Osman Yüksel Serdengeçti'ye⁸ ve yeni oluşumda yer alma ihtimali bulunan diğer milletvekillerine iletmiştir. S. A. Emre bu yöndeki görüşmelerinin ardından Odalar Birliği Genel Sekreteri Erbakan'ı makamında ziyaret ederek liderlik konusunu ona da açmış ve onun Odalar Birliğinden ayrılıp siyasi parti kurması gerektiğini belirtmiştir. Erbakan ise bu durumu istişare etmek için S. A. Emre'den zaman isteyip yaklaşık iki ay sonra yine Güngen'in evinde bir toplantı düzenlemiştir. Toplantıda Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş, AP Rize Milletvekili Arif Hikmet Güner, Adana Milletvekili Hasan Aksay ve Senatör Ahmet Tevfik Paksu hazır bulunmuşlardır. Erbakan, bu toplantıda S. A. Emre'nin teklifini kabul ettiğini ve muhafazakâr kesimi bir araya toplayacak bir siyasi parti kuracağını beyan etmiştir (Gündoğan, 2019: 53-55). Bunun üzerine S. A. Emre ve Aksay'ın da dâhil olduğu bir grup Mehmed Zahid Kotku'yu⁹ ziyaret ederek MNP'nin kuruluş çalışmalarına başlamışlardır (Çaha ve Baykal, 2017: 792). Zamanla Erbakan'ın en yakın çalışma arkadaşı olacak, tecrübeli isim S. A. Emre, bu ziyarete dair "*Şeyh Zahit Kotku, büyük bir âlim. Etrafında onun ilminden yararlanan elit bir zümre var. Bunlardan bir tanesi Necmettin Bey. Gençliğinden beri şeyhin yakınlarından. Böyle ciddi bir harekete böyle bir insan girerse en yakın arkadaşlarından ve hürmet ettiği, sözünden, fikrinden yararlandığı kimselere elbeteki danışır... Ben Mehmet Zahit Efendi'yi tanıyıyordum. Ancak Necmettin Bey, 'Bu harekete girmek için izin isteyeceğim. Şeyh Kotku'ya fikirlerimi açtım, muvafık dedi ama ayrıntılı olarak bu meseleyi konuşmak için bana yardımcı olur*

musunuz' dedi. Beraber gitmeyi teklif etti. Hasan Aksay ikimizi götürdü. O arada Mehmet Zahit Efendi bizleri dinledi. Dedi ki 'Abdulhamit idaresinden sonra bu milletin iradesine masonlar el koymuştur ve hâlâ onların inisiyatifindedir. Bunu düzeltmek lazımdır...' ifadelerini kullanmaktadır (Peköz, 2001: 202-203).

MNP'nin kurulduğu 26 Ocak 1970 tarihinde, eski Adıyaman milletvekili ve YTP genel idare kurulu üyesi S. A. Emre "*Millletin istediği milliyetçi ve mukaddesatçı kitlelerin bir siyasi çatı altında birleşmesidir*" ifadelerini de kullandığı bir basın toplantısı düzenleyerek AP eski Adana Milletvekili Hasan Aksay ve AP eski Gümüşhane Milletvekili Ekrem Ocaklı ile birlikte MNP'ye katılmıştır (Milliyet, 26.01.1970: 11). Buradan Ocaklı, Aksay ve S. A. Emre'nin MNP'nin kurucuları arasında yer aldığı anlaşılmaktadır. Partinin genel idare heyetinde, Aksay teşkilatlardan sorumlu genel başkan yardımcısı, Ocaklı genel idare heyeti üyesi ve S. A. Emre ise umumi kâtip olarak seçilmiştir (Millî Nizam Partisi 1. Büyük Kongresi, 24 Ocak 1971: 11-12). S. A. Emre'nin parti programının hazırlanmasında da büyük katkıları olmuştur. Örneğin parti programının ilk maddesini S. A. Emre bizzat kendisi yazmıştır. Programın ilk maddesi şöyledir: "*Millî Nizam Partisinin gayesi, milletimizin yaratılışında mevcut olan yüksek ahlak ve fazilet cevherini eğitim yoluyla kuvveden fiile çıkarmak, bu şekilde üstün ahlak anlayışını topluma hâkim kılmak, böylece milletimizin refahını sağlayarak, saadet ve selamet getirmektir.*" (Şama, 2015: 222). MNP kuruluş beyannamesinde ise bu vurgu şöyle ifade edilmektedir: "*Millî Nizam Partisi, milletimizin fitratında mevcut ahlâk ve fazileti kuvveden fiile çıkarmak ve bu sayede cemiyetimize nizâm, huzur, içtimai adalet ve vatandaşlarımıza da saadet ve selâmet getirmek gayesiyle kurulduğunu belirtir; bugün içinde bulunduğu durum ne olursa olsun, Hakk'ın yardımıyla çok yakın bir gelecekte, milletimizin yeniden bütün dünyaya örnek büyük bir medeniyet kuracağını müjdelere; bütün vatandaşlarımızı bu ulvî gayenin tahakkuku için el birliği ile çalışmaya çağırır.*" (Millî Nizam Partisi Kuruluş Beyannamesi, t.y.: 1).

MNP'nin kurucuları arasında eski Adıyaman Senatörü S. A. Emre'nin yanında Maraş AP Senatörü Ahmet Tevfik Paksu, Samsun Senatörü Ali Fuat Başgil, Trabzon Milletvekili Prof. Dr. Osman Turan, Adana Milletvekili Hasan Aksay, Konya Milletvekili Necmettin Erbakan, AP Isparta Milletvekili Hüsamettin Akumcu, AP Tokat Milletvekili Hüseyin Abbas, Kahramanmaraş eski Senatörü Ahmet Tevfik Paksu, eski Kayseri Milletvekili Dr. Fehmi Cumalioğlu ve Ege Tıp Fakültesinden Prof. Dr. Saffet Solak da yer almaktadır (Peköz, 2001: 203). MNP'nin kurucuları arasında 4 tüccar, 5 avukat, 1 çiftçi, 1 emekli bürokrat, 1 öğretim üyesi, 1 doktor, 4 mühendis ve 1 din adamı mevcuttur (Maviş, 2019: 103). Kurucular arasında AP'den Ahmet Tevfik Paksu'nun, Hasan Aksay'ın ve Ekrem Ocaklı'nın; MP'den İ. Fehmi Cumalioğlu'nun; YTP'den S. A. Emre'nin oluşu da sağ partiler içerisinde muhafazakârların yürüttüğü mücadelenin MNP'de birleştiğini göstermektedir (Maviş, 2019: 105). Ayrıca bu kurucular ekibinin büyük bir bölümü kararlı bir şekilde Erbakan'la birlikte uzun yıllar hareket etmişler ve özellikle partileşme hareketinde S. A. Emre, Aksay'la birlikte önemli

bir rol üstlenerek bu siyasi akımın önde gelen sözcülerinden olmuştur (Çalışlar, 1995: 33).

MNP'de partinin en yüksek icra organı, genel idare kurulu olarak belirlenmiştir. Genel idare kurulu; genel başkan, partinin TBMM grup başkanları ile büyük kongre tarafından seçilmiş 22 üyeden oluşmuştur. Parti başkanlık divanı ise parti genel başkanı, genel başkan yardımcıları, umumi katip ve yardımcısı, genel muhasip ve genel muhasip yardımcılarında oluşmuştur. MNP'de o yıllarda teşkilatlanmadan sorumlu, propaganda ve istihbarattan sorumlu, seçim işlerinden sorumlu ve yardımcı kuruluşlardan sorumlu olmak üzere dört ayrı genel başkan yardımcılığı birimi kurulmuştur (Maviş, 2019: 108-109). Büyük kongrenin yapıldığı 24 Ocak 1971 tarihine kadar MNP, yirmi ilde bütün ilçeleriyle beraber teşkilatlanma çalışmasını başarıyla tamamlamıştır. Teşkilatlanma çalışmalarını tamamlayan iller sıralamasında S. A. Emre'nin memleketi Adıyaman'ın ilk sırada olması kendisinin daha önce YTP Adıyaman il başkanlığı ve YTP Adıyaman milletvekilliği yaptığı sırada edindiği önemli tecrübeleri sebebiyledir (Maviş, 2019: 105).

S. A. Emre'nin MNP'deki siyasi faaliyetleri, daha önce edindiği HP ve YTP'deki deneyimlerinden çok daha kısa sürmüş, MNP 20 Mayıs 1971 tarihinde "laikliğe aykırı faaliyetlerde bulunmaktan dolayı" Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır. Milletvekilleri için ise herhangi bir yaptırım söz konusu olmamış, onlar yasama faaliyetlerine bağımsız olarak devam etmişlerdir (Gündoğan, 2019: 63). MNP'nin kapatılması parti yetkililerinin çeşitli tarihlere yapmış oldukları konuşmaların suç unsuru taşımamasından dolayıdır ve kapatma kararı oy birliğiyle alınmıştır (Ertem, 2013: 46).

5. Süleyman Arif Emre'nin 1971 Muhtırası ve 1980 Darbesi Arasındaki Siyasi Faaliyetleri

10 Ekim 1965'te yapılan genel seçimlerde S. A. Emre, YTP Adıyaman milletvekili seçilmişti. 1965 genel seçimlerinde AP'nin % 52,9'luk oy oranıyla seçimleri kazanmasıyla 27.10.1965 - 03.11.1969 tarihleri arasında I. Demirel hükümeti; 12 Ekim 1969'da yapılan genel seçimi AP'nin % 46,6 ile kazanmasıyla da 03.11.1969 - 06.03.1970 tarihleri arasında II. Demirel hükümeti kurulmuştur. Bu hükümet 1971 mali yıl bütçesinin Meclis'te reddedilmesi üzerine istifa etmiştir. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından yeni hükümeti kurma görevinin tekrar Demirel'e verilmesiyle 06.03.1970- 26.03.1971 tarihleri arasında III. Demirel hükümeti kurulmuştur. Bu hükümet döneminde, Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç ve kuvvet komutanları tarafından hazırlanan muhtıra cumhurbaşkanına, meclis başkanına ve cumhuriyet senatosu başkanına verilmiştir. Bu muhtırada askerî vesayet tarafından yeni bir reform hükümetinin kurulması istenmiş, aksi takdirde askerî vesayetin yönetime el koyacağı belirtilmiştir. Darbe niteliği taşıyan bu durum üzerine hükümet önce meclisten güvenoyu almış daha sonra aynı gün istifa etmiştir. Muhtıra sonrasında ise meclis

kapatılmamış ve siyasi faaliyetler durdurulmamıştır. Daha sonra ara rejimin parlamentoda oluşturmayı düşündüğü partiler üstü bir hükümet kurma görevi CHP milletvekili Nihat Erim'e verilmiştir. Ardından 26.03.1971-11.12.1971 tarihlerinde I. Erim hükümeti, 11.12.1971 - 22.05.1972 tarihleri arasında ise II. Erim hükümeti kurulmuştur (Uçar, 2019: 137-138). Erbakan ise 12 Mart 1971 Muhtırası'nın verildiği buhranlı günlerde tedavi olmak için İsviçre'ye hareket etmiştir (Demirel, 1977: 18).

6. Süleyman Arif Emre'nin Millî Selamet Partisindeki Faaliyetleri (1972-1980)

12 Mart 1971 muhtırasının ardından MNP'nin Anayasa Mahkemesi tarafından laikliğe aykırı tutumu nedeniyle kapatılması üzerine 11 Ekim 1972'de S. A. Emre'nin genel başkanlığında MSP kurulmuştur. Bir yıla yakın İsviçre'de kalan Erbakan ise 1973 seçimleri öncesinde yurda dönerek S. A. Emre'den sonra MSP genel başkanı seçilmiş ve Ecevit hükümetinde başbakan yardımcısı olarak görev almıştır (Milliyet, 06.10.1985: 6). Genel başkanlığa giden süreci S.A.Emre şöyle nakleder: "Ben birkaç kere genel başkanlık teklifini reddettim. Kurucular Meclisi iki defa bu yüzden ertelendi. Arkadaşlar: "Gelecek celse mutlaka bu teklifi kabul et." Dediler. O gün toplantıdan bir evvelki gece bir rüya görmüştüm. Rüyada büyük alimlerimizden Dede Efendi'yi görmüştüm. Bize bir salonda namaz kıldırdı. Namazdan sonra etrafına halkalanan kimseler ona bir sual sordular: "Efendi Hazretleri ahlakımız her geçen gün bozuluyor,buna karşı çaremiz ne olmalıdır?" diye sordular. O da cemaat içerisinde beni göstererek: "Bu sualin cevabını en iyi bilen şahıs Arif Bey'dir. Ona sorun." Dedi. Bu cevap ve teveccühten sonra ben de bir hassasiyet hâli hâsıl olmuştu. Ertesi gün toplantıya gittim. Arkadaşlar: "Haydi Arif Bey genel başkanlık teklifimizi kabul et." Dediler. Ben yine de reddetmek için kararlıydım ama hayır demek için ne zaman konuşmaya başlasam ağlamaya başlıyor ve söz söyleyemiyordum. Bu durumu arkadaşlar kabul manasına aldılar ve seçimi resmen oyladılar, işi bitirdiler." (Köroğlu, 2021: 48-49).

Konya Milletvekili Erbakan, Isparta Milletvekili Hüsamet Akmumcu ve Tokat Milletvekili Hüseyin Abbas'ın MSP'ye giriş beyannamelerini ise 16 Mayıs 1973 tarihinde Genel Başkan S. A. Emre ve Genel Sekreter Oğuzhan Asiltürk imzalamışlardır (Milliyet, 17.05.1973: 1). Bu süreçte MSP'li yönetici kadroların çoğunluğu MNP kadrolarından oluşmuştur. Erbakan, S. A. Emre, İslam Müftüoğlu, Hasan Aksay, Tevfik Paksu, Fehmi Cumaloğlu, Oğuzhan Asiltürk, Hüsamet Akmumcu, Şevket Kazan ve Recai Kutun bunun kanıtı için sayılabilecek önemli isimlerdendir (Peköz, 2001: 206).

14 Ekim 1973 seçimlerine S. A. Emre başkanlığında giren MSP'de, seçimlerin hemen ardından MSP genel idare kurulunun 20 Ekim 1973 tarihinde almış olduğu kararla genel başkan olarak Necmettin Erbakan belirlenmiştir (Ertem, 2013: 104). Necmettin Erbakan'ın MSP'nin kuruluşu esnasında partinin başına niçin geçmediğini ise S. A. Emre, şöyle nakletmektedir: "MSP kurulurken istişare edeceğimiz 40-50 kişilik arkadaş grubumuz toplandı. Necmettin Hoca da var. Uçağın yumuşak kalkışı yaptığı gibi hâlâ 12 Mart olağanüstü dönemi sürüyor., onun için biz bir siyasi kuruluş

yapacaksak bu siyasi kritik şartları göz önünde tutarak bir yöntem takip edelim dedik. Mesela genel başkan başka birisi olsun fikrindeydik. Beni, genel başkanlığa münasip gördüler. Partiyi kurduk ve Anadolu çapında teşkilatlanmaya başladık. Önce bizi, RP'yi küçümsediler. Anketler bize ya bir veriyordu ya da daha düşük. Seçimlerde yüzde 12'ye yakın oy aldık. Diğer partiler bir de baktılar ki iktidarın anahtarı bizim elimizde, çok şaşırıldılar. Çünkü Demirel 12 Mart darbesinin verdiği ezikle beni ordu başkanı olarak görmek istemez içgüdüleriyle 'bize millet muhalefet vazifesi verdi' dedi ve hükümete girmeyeceğini açıkladı. Öyle deyince ortada CHP ile biz kaldık. Memleketin buhranlara sürüklenmesine içimiz razı olmayınca Ecevit'e biz koalisyon teklif ettik" (Çalışlar, 1995: 40).

S. A. Emre'nin genel başkanlığında MSP kısa süre içinde seçimlere girebilecek düzeyde teşkilatlanmasını tamamlamıştır. Ancak teşkilatlanmaya dair bilgilerin İçişleri Bakanlığına ulaşmasının uzun zaman alması ve bakanlık kayıtlarının her daim esas alınması seçimlere katılmama riskini doğurmuştur. Tecrübeli siyasetçi ve aynı zamanda MSP Genel Başkanı S. A. Emre bu durumu erken fark etmiş ve olağanüstü bir çaba göstermiştir. Böylelikle 14 Ekim 1973 genel seçimleri için aranan teşkilatlanma barajına ulaşılmıştır (Gündoğan, 2019: 67-68). Kendisi 14 Ekim 1973 genel seçimlerinde MSP'den İstanbul milletvekili seçilmiştir (TBMM Albümü 2.Cilt, 2010: 991). S. A. Emre'nin kurucu genel başkanı olarak girdiği ve MSP'den milletvekili seçildiği ilk genel seçim olan 14 Ekim 1973 genel seçim sonuçları Tablo 4'te yer almaktadır.

Seçim sonuçlarının alınmasıyla millî görüş hareketi ilk defa organize bir şekilde mecliste temsil edilmeye başlamıştır (Millet Meclisi Bütçe Görüşmeleri, 1977: 4) S. A. Emre, 14 Ekim 1973 genel seçimleri sonrasında 37. hükümetin kurulması esnasında yürütülen koalisyon çalışmalarında yer almış ve 37. hükümetin devlet bakanı olarak atanmıştır. MSP, inananlara yapılan baskıların kaldırılması, şahsiyetli bir dış politika uygulanması, ağır sanayi hamlesinin başlatılması, haşhaş üretim yasağının kaldırılması, İslam ülkeleriyle ilişkilerin artırılması, Demirel zamanında kapatılan ya da inşaatı durdurulan imam hatip okullarının açılması, Diyanet teşkilat kanununun çıkarılması, diyanet teşkilatı kadrolarının güçlendirilmesi, vakıflara cami onarım ve inşaatı için yardım yapılması, İslam ülkelerinde okuyanların diploma denkliklerinin kabul edilmesi gibi konulara CHP ile yapılan koalisyon protokolünde yer verilmesi koşuluyla CHP ile bir koalisyon hükümeti kurulmasında herhangi bir sakınca olmadığını beyan etmiştir. MSP ve CHP kurmayları arasındaki ilk ciddi temas ise Adana Milletvekili Erol Çevikçe'nin evinde gerçekleşmiştir. Bu görüşmeye MSP'yi temsilen S. A. Emre ve Oğuzhan Asiltürk, CHP'yi temsilen ise Antalya Milletvekili Deniz Baykal ve Ankara Milletvekili Cahit Kayra katılmıştır. Bu ön görüşme hükümet programı ve bakanlıkların paylaşılması konusunda bir temas niteliği taşımıştır (Gündoğan, 2019: 72-73). CHP ile varılan ilk mutabakatta ise Maliye Bakanlığının MSP'de, İçişleri Bakanlığının ise CHP'de olması planlanmıştır. Bu durumun vuku bulması üzerine milletvekili olmayan dışarıdan bir bakan olarak YTP eski genel başkanı Ekrem Alican'ın

atanması istişare edilmiştir. Bu amaçla S. A. Emre ve Necmettin Erbakan bizzat İstanbul Yeniköy'deki evinde Alican'ı ziyaret ederek onun bu konudaki onayını almak istemişlerdir. Ekrem Alican ise bu göreve uygun maliye uzmanlarının bulunabileceğini ifade etmiş, derinlemesine düşünmek için S. A. Emre ve Necmettin Erbakan'dan zaman istemiştir. İkili bu gelişme üzerine Ankara'ya dönmüş ancak ertesi gün CHP kanadı fikrini değiştirmiş ve Maliye Bakanlığının CHP idaresinde olması kararlaştırılmıştır (Emre, 2002b: 49-50).

Tablo 4. 14 Ekim 1973 Genel Seçim Sonuçları

Partiler	Oy	%	Milletvekili sayısı
AP	3.197.897	29,8	149
CGP	564.343	5,3	13
CHP	3.570.583	33,3	185
DP	1.275.502	11,9	45
MHP	362.208	3,4	3
MP	62.337	0,6	
MSP	1.265.771	11,8	48
TBP	121.759	1,1	1
Bağımsız	303.218	2,8	6
TOPLAM	10.723.658	100,0	450

Kaynak: Arpacı (2017)

Karşılıklı müzakerelerle yoğunlaşan görüşmeler neticesinde MSP, önceden çalıştığı konuların tamamının hükümet programında yer almasını sağlamıştır. Bakanlık paylaşımında ise on yedi bakanlığın CHP tarafından, yedi bakanlığın MSP tarafından yönetilmesi kararlaştırılmıştır. 37. hükümette koalisyon görüşmelerini yürüten siyasetlerden S. A. Emre, devlet bakanı, Asiltürk içişleri bakanı, Erol Çevikçe bayındırlık bakanı, Deniz Baykal maliye bakanı ve Cahit Kayra enerji ve tabii kaynaklar bakanı olarak atanmıştır. Ardından 37. hükümet programı 7 Şubat 1974'te oylanarak kabul edilmiştir (Gündoğan, 2019: 72-73).

MSP yönetimi S. A. Emre'nin deyişiyle davanın mesafe kat etmesi için CHP ile yürütülen koalisyon görüşmelerini¹⁰ başarıyla sonuçlandırmıştır (Yorgancılar, 2012: 260). S. A. Emre, Erbakan'la birlikte MSP dönemi devam ederken 1974'ten 1978'e kadar dört yıl üç koalisyon hükümeti görmüş ve bu hükümetlerden ikisinde devlet bakanı olarak büyük hizmetler vermiştir. Bu dönemde Kıbrıs Barış Harekâtı başarılmış, ağır sanayi hamlesi yapılmış, Anadolu'ya büyük tesisler kurulmuş, Türkiye'nin İslam Konferansı Örgütüne üye olması sağlanmış, Anadolu'da otoyol altyapısı hazırlanmış, imam-hatip okulları açılmış, imam-hatip mezunlarının üniversitelere girmesi ve Mısır, Suudi Arabistan gibi Müslüman ülkelerde okuyanların diplomalarının Türkiye'de geçerli sayılması sağlanmıştır. İlâveten S. A. Emre'nin yönetiminde olan devlet bakanlığı tarafından ahlaksız yayınlarla mücadele kanunu çıkarılmış, vakıf mallarının yağmalanmasına son verilmiş ve vakıflardan 500'e yakın cami restore edilmiş ve vakıf aşevlerinden faydalanan yoksulların sayısı dört misline çıkarılmıştır. Ayrıca dinî, ilmî ve ahlaki eserlerin okutulmasına konulan yasaklar kaldırılarak İslami yayıncılıkta çığır açılmıştır. Cumhuriyet tarihinde ilk defa bütçeden 3000'den fazla Kur'an kursunun açılması için ödenek ayrılmıştır (Erbakan,

2016: 181-183). Ayrıca Din İşleri Yüksek Kurulu'nun işlerlik kazanması, Hac İşleri Müdürlüğü kurulması ve yurt dışında çalışan Türk işçiler için Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yeteri kadar din görevlisinin tayin edilmesi için S. A. Emre ve MSP'li bakanlar tarafından bir kanun tasarısı hazırlanmıştır (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1974: 422). Doğal olarak MSP, koalisyon hükümeti döneminde uyguladığı diğer politikalar yanında kendi ideolojik çizgisine uygun olarak manevi kalkınmayı gerçekleştirmek için dinî alanı ilgilendiren icraatlara büyük önem vermiştir (Sarıbay, 1985: 190). MSP, 1973 genel seçimleri için hazırladığı seçim beyannamesinde din eğitim ve öğretimiyle ilgili olarak vaatlerini S.A. Emre'nin yoğun çalışmaları sonucunda hayata geçirebilmiştir (Millî Selamet Partisi 1973 Seçim Beyannamesi, 1973: 33). Millî görüş fikriyatının somut bir tezahürü olan MSP'nin mecliste temsil edilmesi ise ülkemizin iç ve dış politikasında, ekonomi politikasında millî görüş istikametine yönelen adımların atılmasını sağlamıştır (Millet Meclisi Bütçe Görüşmeleri, 1977: 4).

S. A. Emre, 37. hükümetteki devlet başkanlığı görevi bitince MSP grup başkanvekili olarak çalışmalarına devam etmiştir. Ancak MSP'nin 1976 yılında koalisyon ortağı olmasına rağmen parti içi muhalif bir güç oluşmuş ve bu muhalefet 37. hükümetin bitmesinden sonra MSP grup başkanvekillerinin AP'yi suçlamasını uygun görmemiştir. Parti içi muhalefet MSP'nin koalisyonu bozup yeniden CHP ile bir koalisyona girilmesine karşı tavrı almıştır. Bu nedenle 3 Ocak 1976'da MSP grup başkanvekili S. A. Emre bir beyanat hazırlamıştır: *"MSP'ye karşı yöneltilen yıpratma kampanyası boşunadır. Bir kısım basın, parti grubumuzda zuhur eden cemiyet ve partilerde zaman zaman görülen basit bir usul meselesini aziz milletimize başka türlü gösterme hevesine kapılmıştır. Mesele bir önerenin grupta gündeme alınacağı zamanın tespitinden ibarettir. Hâl böyleyken günlerden beri, bir kısım basında bu meselenin olduğundan başka türlü gösterilmeye çalışıldığı, ayrı bir parti kurma veya başka partiye geçme iddialarına varıncaya kadar tuhaf yorumlara mevzu yapıldığını görüyoruz. Bu iddialar tamamen asılsızdır, hayal mahsulüdür. Bugüne kadar çetin imtihanlardan başarıyla geçmiş olan partimize karşı bu yıpratma kampanyası boşunadır. Esasen bu kabil yıpratma metotlarına aziz milletimizin de iltifat etmeyeceği tabiidir."* (Albayrak, 2018a: 111-112).

5 Haziran 1977 genel seçimleri için belirlenen adayların isimleri, Çankaya'da düzenlenen milletvekili aday tanıtım toplantısında bizzat MSP genel başkan yardımcısı Recai Kutun tarafından okunmuştur. Adaylardan 56'sı hukukçu, 21'i öğretmen, 21'i çiftçi, 21'i iktisatçı ve 16'sı da yüksek rütbeli subaydır. Milletvekili adayları olan hukukçu isimlerden biri ise S. A. Emre'dir. Kendisi İstanbul'dan milletvekili aday olmuştur (Erbakan Diyor ki, 1977: 64-66).

1977 genel seçimleri öncesinde Necmettin Erbakan ise şu öngöründe bulunmuştur: *"Yeni bir devir başlamıştır. Bu devir Millî Selamet temsil etmektedir. 43 milyon memleket evladı bu gerçekleri apaçık görmektedir. 5 Haziran 1977 seçimlerinin tarihi önemi buradadır. 5 Haziran 1977 seçimleri Millî Selameti inşallah en güçlü parti olarak ortaya koyacaktır. Eskimiş partileri tasfiye edecektir. Bu gerçeklerin rakamlarla orta yere çıkışı Türkiye'ye*

zaman kazandıracaktır; kesin netice daha çabuk olgunlaşacaktır. 43 milyonun MSP bayrağı altında toplanması süratlenecektir. Bunun için 5 Haziran 1977 seçimlerine tarihimizin önemli bir dönüm noktası gözüyle bakıyoruz. Ve, 5 Haziran 1977 seçimleri, böylece yeni devri perçinleyen bir seçim olmak itibarıyla milletimizin tarihinde müstesna bir yer tutacaktır." (Erbakan Diyor ki, 1977: 111). Seçim sonuçları neticesinde MSP % 8,6 oy almış ve S. A. Emre İstanbul milletvekili seçilmiştir (Peköz, 2001: 209). Ardından S. A. Emre, 21 Temmuz 1977 ile 5 Ocak 1978 tarihleri arasında Demirel liderliğinde kurulan II. MC hükümeti olarak adlandırılan ve paydaşlarını AP, MSP ve MHP'nin oluşturduğu koalisyon hükümetinde ikinci kez devlet bakanı olarak atanmıştır. Bu hükümet kabinesinde MSP'den Korkut Özal içişleri bakanı, Fehim Adak tarım bakanı, Fehmi Cumalıoğlu çalışma bakanı, Oğuzhan Asiltürk sanayi bakanı ve Recai Kutun da imar ve iskan bakanı olarak yer almıştır (Yorgancılar, 2012: 332-333). Necmettin Erbakan ise 21 Temmuz 1977'den itibaren başbakan yardımcısı olarak görev yapmıştır (Resmî Gazete, 21 Temmuz 1977: 2). S.A.Emre yeni kurulan bu hükümette bir önceki devlet başkanlığı görevinden farklı olarak kendisine sadece Diyanet İşleri Başkanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü bağlanmış, Danıştay ise bu görev dağılımının dışında kalmıştır (Köroğlu, 2021: 52). S.A.Emre görevinin sona ermesi sonrası yeni devlet bakanına nezaket ziyaretinde bulunmak için gittiği eski makamında karşılaştığı ilginç gelişmeyi ise hatırat ağırlıklı kitabının üçüncü cildinde nakleder: *"Yapı ne olursa olsun elbette bu bir Cumhuriyet hükümeti idi. Yiğitlik bizde kalmalıydı. Yeni bakanlara nezaket icabı devir-teslim işlemine benzer bir ziyarette bulunmayı uygun görmüştük. Ben makam odama, düşük bir bakan olarak yine de gittim içeri girdim. Benim koltuğumda elbisesi kırış kırış yüzü asık birisi oturuyordu. Tanımadığım birisi. İlk dışarıdan her nasılsa gelip merak ederek bu koltuğa oturmuş halktan birisi zannettim. Az kalsın kapı dışarı edecektim. "Şimdi sayın bakanımız gelecek bu laubalilik nedir?" diye azarlayacaktım. "Hele Arif Emre sabırlı ol! İşin aslını anlamadan nahoş bir olaya sebebiyet verme." dedim içimden kendime. Yanına yaklaştım, elimi uzattım ve: -Ben Devlet eski bakanı Süleyman Arif Emre, diye kendimi takdim ettim. Elimi uzattım. Elini vermedi. Üstelik suratını daha da asarak döner koltukla birlikte bana yan döndü. Ben yine sabırlı olmaya çalıştım, karşılarındaki koltuklardan birine oturdum beklemeye başladım. Bu sırada telefonun elektronik tuşlarıyla oynamaya başlamıştı. Tablanın en altına odacıyı çağırarak zilin düşmesi eklenmişti, tesadüfen o düşmeye bastı, odacı geldi. "Ne emrediyorsunuz" deyince cevapsız kalmaması için "Bize iki ihlamur getir" demek zorunda kaldım. Beş dakika kadar bekledim. Bu sırada yeni Devlet Bakanı olan Lütfi Doğan Bey içeri girdi. (Bu bizim Erzurum Senatörümüz Muhterem hocamız Lütfi Doğan değildi elbette). Onunla hoş beş ettik, oradan ayrıldım. Bu soğuk karşılanmanın sebebini ve bu asık suratı gösterenin kim olduğunu birkaç gün sonra Tercüman'da köşe yazarı olan Yavuz Donat'ın sütununda neşrettiği eleştiri yazısından anladım. Meğer karşıma çıkan zat yeni atanan Devlet Bakanlarından birisi imiş. Bakan sayısı anormal derecede arttığından resmî binalarda onları yerleştirecek makam odası ve sandalye buhranı doğmuş. Bu yüzden benim odama yerleşen yeni bakana benden önce yine o hükümetin devlet bakanlarından Sayın Hikmet Çetin Bey gelmiş çatmış. -Beyefendi demiş, protokol kaidelerine göre benim bu odada oturmam gerekiyor. Lütfen burayı boşaltır mısınız? Demiş. Yeni sayın bakan onu reddetmiş. Arkasından yine yeni bakanlardan Ahmet Şener Bey gelmiş:-*

Burası bana verildi, siz yerinize geçer misiniz? Diyecek olmuş, oda reddedilmiş, arkasından bir üçüncü devlet bakamı gelerek aynı münasebetsiz teklifi yapmış, o da hak ettiği cevabı almış. İşte tam o esnada içeriye ben girmişim. Kendimizi takdim edince adamcağız meğer beni de sandalyesine talip olan bir yeni bakan zannetmiş. Onun için konuşmamış, asık surat göstermiş. Pek de haksız sayılmaz hani. İyi ki onu yabancı birisi zannederek kolundan tutup dışarı atmadım, attırmadım. Büyük bir skandal olacaktı. Bu yüzden hala Allah'a şükrediyorum.” (Emre, 2002c: 154-155).

7. Süleyman Arif Emre'nin 1980 Darbesinden Sonra Yürüttüğü Siyasi Faaliyetleri

12 Eylül 1980 darbesiyle birlikte demokratik süreç, emir komuta zinciri içindeki ordu mensuplarınca askıya alınmıştır. 27 Mayıs 1960 Darbesi ve 12 Mart 1971 Muhtırası verildiğinde siyasi partilere müdahalede bulunulmamasına rağmen 12 Eylül 1980 darbesiyle ülkemizdeki tüm siyasi partiler kapatılmıştır. Partisiz ara rejim dönemi, 6 Kasım 1983 yılında yapılan milletvekili genel seçimlerine kadar devam etmiştir. Böylelikle 12 Eylül 1980 Darbesi Türk siyasi hayatında başarılı müdahale örneklerinden biri olarak tarihteki yerini almıştır (Yalçın, 2018: 464). S. A. Emre, 12 Eylül 1980 gecesi darbenin başarılı olduğu haberini saat 03.00 sularında Hasan Aksay'dan almıştır. S. A. Emre, gece boyunca yaşanan diğer gelişmelerin haberini Aksay'ın ardından Şener Battal'dan almaya devam etmiştir (Emre, 2002c: 220). Bu sırada ihtilal sebebiyle MSP, CHP, AP ve MHP liderlerinden Necmettin Erbakan ve Alparslan Türkeş, İzmir yakınında bulunan İnciada'da bir askerî dinlenme tesisine, Ecevit ile Demirel ise Hamzaköy'de başka bir dinlenme tesisine götürülmüştür. Bu durum askerî vesayet yönetiminin Necmettin Erbakan ve Türkeş'e¹¹ karşı farklı bir tutum içinde olduğunu göstermiştir. Nitekim Ecevit ve Demirel bir ay sonra serbest bırakılmıştır. Erbakan ve Türkeş ise Mamak Sıkıyönetim Mahkemesinde sorguya çekilmiştir (Ergin, 2014: 166-167). S. A. Emre ise 17 Ekim 1980 tarihinde tutuklanmıştır. Aynı tarihte Fehmi Cumaloğlu, Oğuzhan Asiltürk, Mehmet Recai Kutun, Şevket Kazan, Lütfi Doğan ve Ali Güneri de tutuklanmışlardır. Necmettin Erbakan, Ahmet Remzi Hatip ve Şener Battal ise 15 Ekim 1980'de, Tahir Büyükkörükçü ve Temel Karamolloğlu 11 Ekim 1980'de, Abdurrahim Bezci, Abdullah Tomba, Ali Oğuz, Yasin Hatipoğlu, Mustafa Güner Yazgan, Ali Rıza Öztürk, Mehmet Okul ve Ahmet Oğuz 24 Ekim 1980'de, Korkut Özal ve Fehim Adak ise 27 Ekim 1980 tarihinde tutuklanmışlardır (Albayrak, 2018b: 36-37).

S. A. Emre'nin ve çoğunluğunu MSP genel idare kurulu üyelerinin oluşturduğu parti yöneticilerinin tutuklanması işlemi T.C.K.'nin 64/1, 163/1, 173/3'üncü maddelerine göre yapılmıştır (Albayrak, 2018b: 91). O sırada genel idare kurulu üyesi olan S. A. Emre, Lütfi Doğan, Recai Kutun ve Fehmi Cumaloğlu ise sıkıyönetim hakiminin MSP'nin tüm genel idare kurulu üyelerinin tutuklanması için verdiği karardan sonra Merkez Komutanlığı nizamîyesine kendileri giderek teslim olmuşlardır (Emre, 2002c: 228-229). S. A. Emre ihtilal sonrası MSP genel idare kurulu üyeleriyle

birlikte 10,5 ay tutukluluk sürecini geçirdiği cezaevindeki günlük hayatına ilişkin şunları nakletmektedir: *“Sabahleyin 4.30-5.00'te, sabah namazı için zaten uyanıyorduk. Namazı kıymetli âlim, fazıl Lütfi Doğan Hoca'mızın imametine cemaatle tutukevinin mescidinde eda ediyorduk. Bu arada Necmettin Bey, Tahir Hoca, Lütfi Doğan Hoca ve diğer bazı arkadaşlarımız, güneş doğuncaya kadar Kur'an okumakla ve tesbihle meşgul oluyorlardı. Mescidden çıkınca, yemekhaneye, erler tarafından getirilmiş olan sabah kahvaltısına oturuyorduk. Hemen her gün çeşidi değişen çorba, yumurta ve diğer yiyeceklerle kahvaltı ediyorduk. Kahvaltudan sonra kimi arkadaşlarımız biraz yatıyor, kimimiz tesbihe başlıyorduk. Saat on buçuğa kadar ya dava ile ilgili savunma hazırlıklarıyla veya gündelik gazeteleri okumakla meşgul oluyorduk. 10.00'da veya 10.30'da günün yarım saatlik ilk teneffüsü için bahçeye indiriliyorduk. 12.00-13.00 arası öğle yemeği, namaz, öğleden sonra 3'e doğru ikinci yarım saatlik teneffüs. İkinci namazı. Kısa bir süre istirahat veya kitap okuma, akşam namazı, yatsı namazı. Böylece gün programlanmış oluyordu.” (Emre, 2002c: 232).*

Dönemin diğer tanıklarından Recai Kutun'da, S. A. Emre'nin tutukluluk süreci ile ilgili dikkate değer bilgiler vermektedir: *“Hapishaneler insanların ayarını net olarak ortaya çıkarmak bakımından fevkalade önemli kuruluşlardır. Arif Abi ile 10 buçuk ayın 24 saatinde bir arada olduk. Arif Abi'yi eskiden de yakından da ve siyasi hayatını da tanyordum. Ama böylece o dönemde çok daha yakından tanımış oldum. Fevkalade olgun, sabırlı, iyi düşünen, bizim içimizde de en kıdemli olan -Erbakan Hoca da dâhil en kıdemlimiz- Arif Ağabey idi. Efendim Millî Nizam Partisi'nin kuruluşunda en etkili olan isimlerden bir tanesiydi. Çünkü Ankara'da görev yaptığı ve özellikle İslami camianın çok yakından takip ettiği Necip Fazıl ve Osman Yüksel Serdengeçti ile ilgili davalar sebebi ile daha çok tanınan Süleyman Arif Emre'nin geniş çevresi var idi.” (Erbaş, 2020). S. A. Emre, MSP genel idare kurulu üyeleri ile 10,5 ay tutuklu kalmış ve 4 yıl 5 ay süren dava neticesinde 13 Şubat 1985'te tüm sanıklarla birlikte beraat etmiştir (Albayrak, 2018b: 288). Sanıklar hakkındaki beraat kararı ise Askerî Yargıtay ilamına uyan Ankara Sıkıyönetim 1 Numaralı Askerî Mahkemesi tarafından verilmiştir (Milliyet, 14.02. 1985: 1).*

8. Süleyman Arif Emre'nin Refah, Fazilet ve Saadet Partisindeki Siyasi Faaliyetleri (1983-2001)

MSP'li yöneticilerin yargılanmasına devam edilirken üç yıl boyunca iktidarda kalan askerî vesayet yönetimi, 6 Kasım 1983 tarihinde yapılan genel seçimlerin ardından geri çekilmiş ve tekrar demokratik hayata dönüşmüştür (Gündoğan, 2019: 113). Necmettin Erbakan ve arkadaşlarının bu dönemde siyaset yapmaları yasak olmasına rağmen yeni bir siyasi partinin kuruluş çalışmalarının Necmettin Erbakan'ın Ayrancı'daki (Ankara) evinden koordine edildiği görülmektedir. Erbakan bu kez parti adı olarak Refah Partisi ismini belirlemiş ve 19 Temmuz 1983 tarihinde RP kurulmuştur. Ancak ilk Genel Başkan Ali Türkmen'in veto edilmesi ve Yüksek Seçim Kurulu'nun (YSK) RP'nin seçimlere katılmasını reddetmesi nedeniyle RP, 1983 genel seçimlerine katılamamıştır (Gündoğan, 2019: 115). RP, 1987 genel seçimlerinde % 7,16 oy alarak ülke barajını geçemediği için milletvekili çıkaramamıştır. 1989 yerel seçimlerinde ise oylarını %

9,78'e yükseltmiştir (Çalışlar, 1995: 52). 1991 Genel Seçimlerinde ise RP-MÇP-IDP ittifakı kurulmak suretiyle genel seçimlere gidilmiştir (Yalçın, 2019: 217). 1991 genel seçimleri için YSK'nın kesin aday listelerine bakıldığında S. A. Emre'nin İstanbul ili 3 numaralı seçim çevresinden RP birinci sıra milletvekili adayı olduğu görülmektedir. S. A. Emre ile bu seçim bölgesinden milletvekili adayı gösterilen ittifakın diğer adayları Tablo 5'te sıralanmıştır.

RP, 1991 genel seçimlerinde % 16,9 oy alarak 62 milletvekili çıkarmıştır (Milliyet, 23.10.1991: 1). Ancak S. A. Emre birinci sıra adayı olmasına rağmen milletvekili seçilememiştir. Emre'ye benzer şekilde birçok partinin İstanbul adayı listede üst sıralarda olmalarına rağmen milletvekili seçilememişlerdir. Örneğin Mustafa Sarıgül, Murat Sökmenoğlu, Hasan Fehmi Güneş, Akın İlkin, Korel Göymen, Ali Sözen, Mustafa Timisi, Erman Yerdelen, Yusuf Topçu, Kenan Sönmez ve Türkan Arıkan da İstanbul'dan aday olmuş ancak milletvekili seçilememişlerdir (Milliyet, 21.10.1991: 11). RP, 1994 yerel seçimlerinde ise oy oranını ikiye katlayarak % 19 oy almıştır (Çalışlar, 1995: 69).

Tablo 5. 20 Ekim 1991 Genel Seçimleri Refah Partisi İstanbul 3. Bölge Milletvekili Adayları

Sıra No	Adı Soyadı	Öğrenim Derecesi	Mesleği
1	Süleyman Arif Emre	Yüksek	Avukat
2	Fevzi Şensoy	Yüksek	Eski Genel Müdür
3	Arif Dağlar	Yüksek	İşletmeci
4	İdris Güllüce	Yüksek	Mühendis
5	M. Ferit Taşköprülü	Orta	Din Görevlisi
6	Hüseyin Şengül	Yüksek	Mühendis
7	Tevfik Ay	Yüksek	Mühendis
8	Metin Kutlu	Yüksek	Emekli
9	Dilaver Özyurt	Yüksek	Ticaret
10	Hüseyin Topaloğlu	Yüksek	Mühendis
Kontenjan Mustafa Nevzat Kor		Yüksek	Mühendis

Kaynak: Resmî Gazete (1991)

S. A. Emre darbe sonrasında ancak 1995 Genel Seçimlerinde RP'den İstanbul milletvekili seçilebilmiştir ve kendisi seçildikten sonra yirminci Yasama Dönemi'nin en yaşlı üyesi sıfatıyla geçici meclis başkanlığı görevini yürütmüştür (Milliyet, 06.01.1996: 2). S. A. Emre'nin İstanbul milletvekili seçildiği 1995 genel seçimlerinde RP % 21,4 oy almıştır. S. A. Emre son olarak, RP'nin % 15,4 oy aldığı 1999 genel seçimlerinde İstanbul milletvekili seçilmiştir (Peköz, 2002: 209). Ancak 27 Ocak 2000 tarihi itibarı ile yaşadığı sağlık problemi nedeniyle Anayasa Komisyonu Üyeliği'nden çekildiği görülmektedir (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 02.02.2000: 21).

FP ise, RP hakkında soruşturma açılıp partinin kapatılacağına ilişkin anlaşılması üzerine 17 Aralık 1997'de Erbakan'ın direktifleriyle 34 kişi tarafından İsmail Alptekin'in genel başkanlığında kurulmuştur. Doğal olarak FP'nin kurucuları Necmettin Erbakan'a yakın isimlerden oluşmaktadır. S. A. Emre'nin de içinde bulunduğu RP'li milletvekilleri FP'ye geçmiş böylece FP, Meclis'te grup kurmuş ve partinin TBMM'deki milletvekili sayısı 146'ya

ulaşmıştır (Arpacı, 2017: 340). FP kurucular kurulu üyeleri arasında S.A.Emre yer almamasına rağmen FP İstanbul milletvekili olarak siyasi çalışmalarını bir süre daha devam ettirmiştir (Gündoğan, 2019: 252-253). Ancak bu gelişmeler Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş tarafından Anayasa Mahkemesine sunulan iddianamede FP'nin kapatılan RP'nin devamı olduğunu ileri sürmesine neden olmuş ve FP için kapatılma davası açılmıştır. RP davası hafızalarda çok taze iken yeni bir davanın açılması, parti yöneticilerini şaşkınlığa uğratmıştır (Gündoğan, 2019: 170-171). Bu gelişmelerin ardından FP içindeki yenilikçilerin partiden ayrılmasına gerek kalmadan FP, 22 Haziran 2001'de kapatılmıştır (Arpacı, 2017:349).

S. A. Emre son olarak millî görüş geleneği merkezli partilerinden 20 Temmuz 2001 tarihinde kurulan Saadet Partisinde görev yapmıştır. SP, 51'i milletvekili, 48'i eski milletvekili, 10'u FP il başkanı, 5'i profesör ve 2'si doçent 135 kişi tarafından Recai Kutan'ın başkanlığında kurulmuştur. Kurucular kurulunun bu kadar fazla üyeden oluşmasının sebebi ise yenilikçilerin kuracağı parti karşısında millî görüşçülerin Saadet Partisinde toplandığı imajını vermek içindir (Arpacı, 2017: 356). Saadet Partisi kurucular kurulu içerisinde S. A. Emre de yer almıştır (Gündoğan, 2019: 255). Saadet Partisi 2002 genel seçimlerinde % 2,5 oy almış ve 2003 yılında yapılan kongresinde Necmettin Erbakan genel başkan seçilmiştir. Fakat kendisinin kesinleşmiş hapis cezası nedeniyle parti üyeliğinden ayrılması üzerine, yerine 2004'te Recai Kutan geçmiştir. 29 Mart 2008'de yapılan kongrede ise Numan Kurtulmuş görevi devralmıştır. 2010'da yapılan olağanüstü kongre sonrası açılan davalar nedeniyle parti, kayyuma devredilmiş ve olağanüstü kongre yapmak için Mustafa Kamalak, Hasan Bitmez ve Şerafettin Kılıç görevlendirilmiştir. Nitekim 17 Ekim 2010'da olağanüstü kongre neticesinde Erbakan tekrar genel başkan seçilmiştir. Ancak Necmettin Erbakan 27 Şubat 2011'de hayatını kaybetmiştir. Ardından genel başkanlığa Mustafa Kamalak seçilmiş daha sonra 2016 yılında Temel Karamollaoğlu genel başkan olmuştur (Arpacı, 2017: 357-359). Millî görüş lideri Necmettin Erbakan ile millî görüş hareketinin temellerini atan ve millî görüşün ilk partisi MNP'nin programını hazırlayan şair, siyaset ve devlet adamı S. A. Emre, 21 Temmuz 2019 yılında 96 yaşında iken vefat etmiştir (bit.ly/3H5ihFJ, Erişim: 08.11.2021).

9. Sonuç

Çalışmada ulaşılan ana bulgu Süleyman Arif Emre'nin, Millî Görüş Hareketinin lideri Necmettin Erbakan'ın vefatına kadar onun en başta gelen kurmaylarından biri olduğudur. Emre, 1970 yılında MNP'nin kuruluşundan itibaren millî görüş partilerinin haricinde başka herhangi bir siyasi partiye üye olmamıştır. Emre milli görüş camiası içinde yer almadan önce ise HP ve YTP'de siyaset yaparak deneyim kazanmıştır. 1961 genel seçimleri öncesinde Emre parti içi herhangi bir hizmete neden olmamak için eşine az rastlanan bir fedakarlık örneği göstererek milletvekilliği aday adaylığından çekilmiştir. İl başkanlığı vazifesini

yürüttüğü dönemde hem genel hem yerel seçimlerdeki miting, salon toplantıları düzenlemek ve seçmen bazındaki ikna temelli çalışmaları bizzat kendisi yürütmüştür. Bu nedenle Emre, HP ve YTP'de edindiği siyasi tecrübeyi Necmettin Erbakan'a aktarabilmeyi başararak millî görüş partilerinin politik mücadelesinde söz sahibi olmuştur. Bu bağlamda, Emre'nin siyasi partilerin teşkilatlanması konusunda edindiği tecrübeleri ve aynı zamanda alanında uzman bir avukat olması kendisini kurmay bir siyasetçi hâline getirmiştir. Emre'nin teşkilatlanma konusundaki bilgi birikimi, tüm zorluklara rağmen, yeni kurulan MSP'nin 1973 genel seçimlerine katılmasını sağlamıştır. Genel seçim sonuçları neticesinde MSP koalisyon ortağı olmayı başarmıştır. Emre'nin koalisyon protokolünün hazırlanmasındaki katkıları ise millî görüş partilerinden ikincisi olan MSP'nin iktidar ortağı olmasını sağlamıştır. Kendisi aktif bir milletvekilliğinin ardından aktif bir bakanlık görevinde bulunmuştur. Emre devlet bakanlığı döneminde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yapısı, kuran kursları, vakıflara ve imamhatip okullarına yönelik politika değişikliğini bizzat kendisi hayata geçirmiştir. Dini alanı ilgilendiren icraatlar ise millî görüş istikametinde yeni adımların atılmasını sağlamıştır. Aynı zamanda Emre başarılı olan siyasi faaliyetleri neticesinde Türk siyasi hayatına ışık tutan liderlerden biri olmuştur. Kendisi aktif siyaset yaptığı dönemde Türk siyasi hayatında meydana gelen birçok önemli gelişmeye bizzat tanık olmuştur. İlaveteb Necmettin Erbakan'ın siyasette girmesini sağlayan en önemli isimlerden biride Süleyman Arif Emre olmuştur. Emre'nin 12 Eylül 1980 Darbesi'nden sonra MSP genel idare kurulu üyeleriyle birlikte tutukluluğunun devam ettiği süreçte Necmettin Erbakan ile bizzat 10,5 ay geçirmesi, beraberinde hayatının sonuna kadar sürecek olan bir dava arkadaşlığını getirmiştir. Süleyman Arif Emre'nin Erbakan ile bağı bu suretle daha fazla güçlenmiştir.

Notlar

¹ Partinin genel başkanlığına önce İzmir Milletvekili Ekrem Hayri Üstündağ seçildiyse de Üstündağ'ın sağlık durumunu gerekçe göstererek görevden affedilmesini istemesi üzerine bu göreve onun yerine oybirliği ile Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu seçilmiştir. (bk. Bülent Bal, Aydın Siyaset İlişkisi Bağlamında Hürriyet Partisi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2017, s. 152.)

² DP kurulduğu ve çok partili hayat başladığı zaman, ileri gelen devlet adamları, önemli ailelerin fertleriyle görüşmeler yaparak onların partiye katılmalarını sağlamak için ikna yoluna gitmişlerdir. Bunlardan biri de Burdur'da hatırı sayılan Çelikbaş ailesidir. Fethi Bey'in de siyasette yer alması böyle olmuştur. Aileden biri aday gösterilmek istenince, tahsili uygun olduğundan bu isim Fethi Bey olmuştur. Böylece 1950'de DP'ye katılarak siyasi hayata ilk adımını atmıştır. (bk. Rukiye Çetin, Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş'ın Demokrat Parti Dönemi Meclis Faaliyetleri, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 11.)

³ YTP'de Genel Başkanlık görevinde en uzun süre bulunan siyasetçi partinin Kurucu Genel Başkanı Ekrem Alican'dır. Ekrem Alican siyaset yapma düşüncesi taşımazken 7 yıllık memuriyet görevinin ardından Adapazarı'nda ticaretle uğraşırken siyasete

girmiş ve 34 yaşında milletvekili seçilmiştir. (bk. Abdullah Kutalmış Yalçın (2021), Türk Siyasal Hayatında Yeni Türkiye Partisi (1961-1973), Gaziantep Universtiy Journal of Social Sciences, Cilt:20, Sayı:4, s. 2021.)

⁴ 1963 tarihinde yapılan belediye seçimlerine katılım oranı % 69,31'dir. YTP yerel seçimlerde 67 il belediyesinden sadece birini kazanabilmiştir. (bk. Murat Kaçer (2017), Türkiye'de Belediye Başkanlığı Seçimlerinde Yenilenme (1963-2014), MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:15, Sayı: 4, s. 336-337.)

⁵ Necmettin Erbakan Gümüş Motor deneyimi esnasında karşılaştığı güçlüklerden ikisi olan döviz tahsisleri ve ham madde tahsisleri üzerine yoğunlaşarak millî sanayinin gelişimine katkı sunmak istediği için Odalar Birliği Sanayi Dairesinde çalışmaya başlamıştır. Kendisi bu birimde yaklaşık olarak sekiz ay görev yapmıştır. Bu süre zarfında Erbakan'ın Odalar Birliği'ne getirdiği en büyük yenilik onun objektif yeni bir sistem kurması olmuştur. (bk. Necdet Onur, Erbakan Dosyası, (1975), İstanbul: M. Yayınları, s. 73.)

⁶ Başgil'in hayat hikâyesi, köklü ve mütedeyyin bir ailede dünyaya gelmesi ile başlamıştır. O'nun dünyaya geldiği bu aile yapısının etkileri, fikir ve düşüncelerinde ömür boyu görülmüştür. 1893'de Samsun'un Çarşamba ilçesinde, Mehmet Rüştü Efendi ve Fatma Hanım'ın çocukları olarak dünyaya gelen Ali Fuad Bey, Soyadı Kanunu ile "Başgil" soyadını almıştır. Başgil, varlıklı ve köklü bir aileden gelmiş olmasının yanında, ilköğrenimini Samsun'un Çarşamba ilçesinde yapmıştır. Ortaöğrenimi için İstanbul'a gitmiş, fakat tamamlayamamıştır. I. Dünya Savaşı nedeniyle Başgil öğrenimini yarıda bırakarak, 1914 ve 1919 yılları arasında Kafkas Cephesi'nde görev yapmıştır. Kafkas Cephesi'nde Başgil askerlik görevini 4 yıl yedek subay olarak yerine getirmiştir. Savaş'ın ardından Başgil, lise ve üniversite öğrenimi için Fransa'ya gitmiştir. Fransa'da Paris Buffone Lisesi ile Grenoble Hukuk Fakültesi'ni bitirmiştir. Doktora çalışmasını "Boğazlar Meselesi, Başlangıcı, Gelişimi, Lozan Konferansı'ndaki Çözümü" konusu üzerine yapmıştır. Doktora çalışmasını "Yeni Türkiye'nin Kurucusu olan Mustafa Kemal" e ithaf etmiştir. O, "Boğazlar Meselesi" konulu doktora tezini teslim ettikten sonra, 1929'da Türkiye'ye dönmüştür. Başgil Türkiye'ye döndükten sonra sırasıyla Maarif Vekâleti Yüksek Tedrisat Umum Müdür muavini olarak çalışmış, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde 1930'da doçentlik, 1931'de profesörlük yapmış ve ardından da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde çalışmıştır. Başgil son görev yeri olan İstanbul Üniversitesi'ndeki görevini uzun yıllar sürdürmüştür. 15 Ekim 1961'de yapılan seçimlerde Başgil, Adalet Partisi'nin bağımsız aday listesinden Samsun adayı olarak Cumhuriyet Senatosu üyeliğine seçilmiştir. Cemal Gürsel'e karşı Cumhurbaşkanı adayı olmaması için yapılan baskılardan sonra Başgil, adaylığını geri almasının ardından Cumhuriyet Senatörlüğünden de istifade ederek, Mart 1962'de Cenevre'ye gitmiştir. O, Cenevre'den 21 Temmuz ve 10 Eylül 1962 tarihleri arasında Yeni İstanbul gazetesine yazdığı hatıralarını göndermiştir. Cenevre Üniversitesi'nde "Türk Tarihi ve Dili" kürsüsünde görev almıştır. Bu dönemde din, laiklik ve Diyanet İşleri ile ilgili yazılar ele almıştır. Başgil ardından uzun yıllar yurtdışında yaşamış ve bu sırada 27 Mayıs üzerine kitap da yazmıştır. O, 1965'te yapılan seçimlerle AP'den İstanbul milletvekili seçilerek TBMM'ye girmiştir. Başgil, 17 Nisan 1967 yılında ise vefat etmiştir. (bk. Hasan Öztürk, Türk Modernleşmesine Mukayeseli Bir Bakış: Ali Fuad Başgil ve Tarık Zafer Tunaya, Basılmamış doktora tezi, (2020), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, s. 34-41)

⁷ 1914 Trabzon doğumlu Osman Turan, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi mezunudur ve Fransızca, İngilizce, Farsça, Arapça bilmektedir. Ortaçağ Türk Tarihi Profesörüdür. Türk Ocakları Genel Başkanlığıda yapmış olan Turan, X., XI. ve XIII. Dönem Trabzon milletvekilliği yapmıştır. Ölüm Tarihi ise 17 Ocak 1978'dir. (bk. TBMM Milletvekili Albümü (2010), 2.Cilt, s. 889.)

⁸ Osman Yüksel; 1917 yılında Akseki'de dünyaya gelmiş, ilk, orta ve lise eğitimini (Akseki ve) Antalya'da tamamlamıştır. Lisans eğitimine Ankara Üniversitesi Dil-Tarih Coğrafya Fakültesinde devam etmiştir. Ancak 3 Mayıs 1944 protestolarına katıldığı için öğrenim gördüğü fakülteyle olan ilişkisi kesilmiş ve kendisinin memuriyet yapma şansı kalmamıştır. 1947 yılında yayımlamaya başladığı Serdengeçti dergisi, kendisinin milliyetçi ve muhafazakâr camia tarafından tanınmasını sağlamıştır. (bk. Abdullah Kutalmış Yalçın (2018), Sistem Karşısında Milliyetçi Muhafazakâr Bir Siyasi Model: Osman Yüksel ve Serdengeçti Dergisi, Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 5, S 23, s. 320-335.)

⁹ Mehmed Zahit Kotku, 1897'de Bursa'da doğmuştur. İskender Paşa Camii imamı olarak, ülke çapında tanınmıştır. Aralarında Necmettin Erbakan'ın da bulunduğu birçok siyaset ve bilim adamı Kotku'nun yanında yetişmiştir. Kotku 1980 yılında İstanbul'da vefat etmiştir ve cenazesi Millî Güvenlik Konseyi'nin izniyle Süleymaniye Camisi'nin avlusuna defnedilmiştir. (bk. Oral Çalışlar (1995), Refah Partisi Nereden Nereye, İstanbul: Pencere Yayınları, s. 25.)

¹⁰ Koalisyon protokolünün hazırlanmasında MSP'den S. A. Emre ve Oğuzhan Asiltürk'ün yanında Hasan Aksay, Korkut Özal ve İsmail Müftüoğlu yer almışlardır. (bk. Serkan Yorgancılar, Millî Görüş 1969-1980, (2012), İstanbul: Pınar Yayınları, s. 260.

¹¹ Darbe günü ise Alparslan Türkeş'e ulaşılamamış, üç gün sonra Türkeş, kendi isteğiyle askeri vesayet yönetimine teslim olmuştur. Türkeş darbe girişiminin kimin tarafından yapıldığını öğrenmek amacıyla üç gün ortaya çıkmamıştır (bk. Abdullah Kutalmış Yalçın (2018), Türk Siyasal Hayatında Muhafazakar Parti Deneyimi (1983-1985, Sosyal Bilimler Dergisi, 2018, Yıl:5, Sayı: 24, s. 373.)

Kaynakça

- (1973). Millî Selamet Partisi 1973 Seçim Beyannamesi. İstanbul: Fatih Yayınevi.
- (1977). *Erbakan Diyor ki...* TBMM Kitaplığı.
- (1977). Millet Meclisi Bütçe Görüşmeleri. MSP Gurup Başkan Vekili Süleyman Arif Emre'nin Konuşması.
- (2010). *TBMM Albümü 2. Cilt (1950-1980)*. Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları.
- (21 Temmuz 1977). Resmî Gazete. Sayı: 16003.
- (24 Ocak 1971). Millî Nizam Partisi 1. Büyük Kongresi. Ankara: As Matbaası.
- (Erişim: 27.11.2021). <https://saadet.org.tr/tr/medya>.
- (Erişim: 27.11.2021). <https://www.milligazete.com.tr/makale/6546037/adnan-oksuz/milli-gorus-partilerinin-amblesleri-neyi-anlatiyor>.
- (tarih yok). Millî Nizam Partisi Kuruluş Beyannamesi. Ankara: Nüve Matbaası.

Albayrak, S. (1989). *Türk Siyasi Hayatında MSP Olayı*. İstanbul:Araştırma Yayınları.

Albayrak, S. (2008). Hürriyet Partisi'nin Türk Siyasi Tarihindeki Yeri ve Önemi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 24(71), 341-380.

Albayrak, S. (2018a). *Türk Siyasi Hayatında MSP Olayı*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Albayrak, S. (2018b). *MSP Davası ve 12 Eylül*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Arpacı, I. (2017). *Türk Siyasetinde Erbakan*. İstanbul: Kopernik Yayınları.

Çaha, Ö. ve Baykal, Ö. (2017). Millî Görüş Hareketinin Kuruluşu: Türk Siyasetinde Millî Nizam Partisi Deneyimi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(3), 788 - 806.

Çalışlar, O. (1995). *RP Nereden Nereye*. İstanbul: Pencere Yayınları.

Çınar, Ö.(2016). *Türk Siyasi Hayatında Millî Nizam Partisi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Demirel, H. vd. (tarih yok). *İslami Hareket ve MSP*, İstanbul: Yeni Asya Yayınları.

Emre, S. A. (2002a). *Siyasette 35 Yıl-1*. Ankara: Keşif Yayınları.

Emre, S. A. (2002b). *Siyasette 35 Yıl-2*. İstanbul: Keşif Yayınları.

Emre, S. A. (2002c). *Siyasette 35 Yıl-3*. İstanbul: Keşif Yayınları.

Erbakan, N. (2016). *Davam*. Ankara: MG V Yayınları.

Erbaş, A. (2020). Recai Kutan ile Süleyman Arif Emre'yi Konuştuk. Millî Şuur (15 Mart 2020), (Erişim: 08.11.2021), bit.ly/3H6VV75.

Ergin, M. (2014). *Asrın Lideri Erbakan*. İstanbul: Ravza Yayınları.

Ertem, H. (2013). *Yaşayanların Dilinden Millî Görüş*. İstanbul: Ravza Yayınları.

Gündoğan, M. (2019). *Erbakan*. İstanbul: Destek Yayınları.

Kirişçioğlu, İ. (2018). *The Freedom Party and Grand Narratives*, Master of Arts. İstanbul: Boğaziçi University.

Köroğlu, K. (2021). Millî Görüş: Hareketin Öncüleri, İçinde: Muhammed Maruf ve Yusuf Yalanız (Ed.). *Süleyman Arif Emre* (s.41-61). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Maviş, N. (2019). *Türk Siyasal Yaşamında Millî Görüşün Doğuşu MNP*. İstanbul: İşaret Yayınları.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 2, Toplantı: 1, 34. Birleşim, 12.01.1966, s. 367-369.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 2, Cilt: 87, 87.

- Birleşim, 02.10.1968, s. 780.
- Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 21, Cilt: 25, 54. Birleşim, s. 21.
- Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 4, Cilt: 4, 80. Birleşim, s. 422.
- Millî Gazete (21 Temmuz 2019). *Süleyman Arif Emre Kimdir?* (Erişim: 08.11.2021) bit.ly/3H5ihFJ.
- Milliyet Gazetesi (1985, Şubat 14). MSP'ye beraat. <https://www.milliyet.com.tr/>.
- Milliyet Gazetesi (1966, Aralık 5). YTP Başkan vekili "AP Sola Kaydı" dedi. <https://www.milliyet.com.tr/>.
- Milliyet Gazetesi (1996, Ocak 6). 'En yaşlı' üyenin kostüm sorunu. <https://www.milliyet.com.tr/>.
- Milliyet Gazetesi (1999, Nisan 6). 500 dev proje hazır. <https://www.milliyet.com.tr/>.
- Milliyet Gazetesi (1985, Ekim 6). Mevzuat Yayıncılığında 30.Yıl. <https://www.milliyet.com.tr/>.
- Milliyet Gazetesi (1957, Ekim 8). Demokrat Parti. <https://www.milliyet.com.tr/>.
- Milliyet Gazetesi (1985, Şubat 14). MSP'ye beraat. <https://www.milliyet.com.tr/>.
- Milliyet Gazetesi (1967, Temmuz 15). YTP Başkanlık Divanı istifa etti. <https://www.milliyet.com.tr/>.
- Milliyet Gazetesi (1995, Şubat 17). Erbakan'ın iftar atağı. <https://www.milliyet.com.tr/>.
- Milliyet Gazetesi (1973, Mayıs 17). Erbakan ve iki milletvekili Selâmet Partisine girdi. <https://www.milliyet.com.tr/>.
- Milliyet Gazetesi (1965, Ekim 18). YTP milletvekilleri. <https://www.milliyet.com.tr/>.
- Milliyet Gazetesi (1963, Kasım 19). Seçim Tablosu. <https://www.milliyet.com.tr/>.
- Milliyet Gazetesi (1991, Ekim 21). Kaybedenler sürpriz oldu. <https://www.milliyet.com.tr/>.
- Milliyet Gazetesi (1973, Ekim 22). MSP'de Lider değişikliği. <https://www.milliyet.com.tr/>.
- Milliyet Gazetesi (1991, Ekim 23). Meclis'te son durum. <https://www.milliyet.com.tr/>.
- Milliyet Gazetesi (1970, Ocak 26). Milli Nizam Partisi bugün kuruluyor. <https://www.milliyet.com.tr/>.
- Milliyet Gazetesi (1970, Ocak 26). Milli Nizam Partisi. <https://www.milliyet.com.tr/>.
- Milliyet Gazetesi (1969, Mayıs 26). YTP İdare Kurulu seçildi. <https://www.milliyet.com.tr/>.
- Milliyet Gazetesi (1957, Ekim 29). Yeni Milletvekilleri. <https://www.milliyet.com.tr/>.

- Özbek, H. (1996). *Refah Partisi'nde Kadın Olgusu*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Peköz, M. (2001). *Türkiye'de Politik İslam'ın Gelişimi ve MNP-FP Gerçeği*. İstanbul: Gün Yayıncılık.
- Sarıbay, A. Y. (1985). *Türkiye'de Modernleşme Din ve Parti Politikası*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Şama, E. (2015). *Allah Dostu Necmettin Erbakan*. İstanbul: Gonca Yayınevi.
- Uçar, F. (2019). *Türk Siyasi Hayatında Azınlık Hükümetleri İnönü ve Demirel Dönemleri*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Yalçın, A. K. (2018). Türk Siyasal Hayatında Milliyetçi Demokrasi Partisi (1983-1986). *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (75), 462-477.
- Yalçın, A. K. (2019). *Fikriyat ve Eylemlilik Arasında Yeniden Millî Mücadele Hareketi ve Türk Siyasal Hayatına Etkileri*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Yalçın, A. K. (2021). Türk Siyasal Hayatında Yeni Türkiye Partisi (1961-1973). *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, 20 (4), 2013-2041.
- Yorgancılar, S. (2012). *Millî Görüş 1969-1980*. İstanbul: Pınar Yayınları.

Ekler

Ek.1. S.A. Emre'nin Üye Olduğu Siyasi Partiler

Kaynak: Kirişcioğlu (2018)

Kaynak: Yalçın (2021)

Kaynak: Çınar (2016)

Kaynak: Öksüz (2021)

Kaynak: Özbek (1996)

Kaynak: Milliyet, 06.04.1999, s. 6.

Kaynak: Saadet Partisi (2021)

Ek.2. S.A. Emre'nin Bulunduğu Fotoğraflar

Kaynak: Milliyet, 26.01.1970, s. 1.

Kaynak: Albayrak (1989)

Kaynak: Yorgancılar (2012)

Kaynak: Milliyet, 17.02.1995, s. 20.

Kaynak: Milliyet, 22.10.1973, s. 1.

Kaynak: Milliyet, 14.02.1985, s. 1.

Extended Summary

Purpose

The study is carried out to examine the activities of distinguished statesman and politician Süleyman Arif Emre in Turkish politics. First and foremost, prominent sources have been reviewed to form a basis for the argument. The fact that few scientific studies have been conducted on the political activities of Süleyman Arif Emre distinguishes the subject from others. Approaches focusing solely on party leaders have led to the perception that there is a gap in this field.

Literature Review

A brief literature review has been conducted to contribute to the study and for those who are interested in the period. A sole study directly relevant to the subject is Emre's work titled "Siyasette 35 Yıl (35 Years in Politics)". The fact that recollections constitutes the work's content distracts the manuscript from its scientific property. The aim of this study is to fill the gap with the work titled "The Role and Importance of Süleyman Arif Emre in Turkish Politics". Only three volumes of memoirs that are mentioned above and one chapter of a book exist in literature.

Design/methodology/approach

The role and importance of Süleyman Arif Emre in Turkish politics have been evaluated within the framework of the available resources. The political aspect of the issue has been examined with archival documents and parliamentary minutes. In addition, the public's perceptions of the topic have been attempted to be determined by the sources of the press.

Süleyman Arif Emre's speeches in parliament as a minister of state, member of parliament, and group chairman have been reviewed in the Turkish Grand National Assembly Report. His resume and the album for members of the Turkish Grand National Assembly have been utilized for the political parties for which he worked. The relevant issues of the Official Gazette have also been reviewed for his other activities. Furthermore, newspapers from that period have been analyzed to comprehend the political climate of the time. These serve as the foundation for literature. His political activities have been thoroughly examined in this study since the previous studies on the issue were shallowly conducted. The political structure of the period has also been touched upon when necessary.

Findings

As a result of the study, which has been conducted by employing document analysis, which is one of the qualitative data collection methods, it is determined that the political personality of Süleyman Arif Emre worked in different political positions by serving as a member of the Liberty Party (Hürriyet Partisi), New Turkey Party (Yeni Türkiye Partisi), National Order Party (Millî Nizam Partisi), National Salvation Party (Millî Selamet Partisi), Welfare

Party (Refah Partisi), Virtue Party (Fazilet Partisi) and Felicity Party (Saadet Partisi) respectively. Süleyman Arif Emre became the provincial chairman of Adıyaman and the 11th term deputy candidate for the province Adıyaman in the Freedom Party, which is one of the aforementioned political parties. He served as a member of the general administrative board and general vice president of the New Turkey Party and was also elected as the parliament member of Adıyaman in the 13th term. He, later, served as a member of the founders' committee, general clerk, and secretary-general in the National Order Party, one of the parties of National Outlook Movement; the founding chairman, the 15th and 16th term Istanbul deputy, the group deputy chairman, and the minister of state of the National Salvation Party in the 37th and 41st governments; founding member, a spokesperson for the group, the 20th term Istanbul deputy, and chairman of the parliament as the oldest member of the Welfare Party; the 21st term Istanbul deputy in the Virtue Party and lastly as a member of the founders' committee and a member of the general administrative board in the Felicity Party.